

amely a szubsidiaritás, a társadalmi összetartás, a tartós fejlesztés elvét követi, rá kell épülnie a Vajdasági Autonóm Tartomány státusának visszaállítását célzó regionalizációs folyamatnak, a fentebb említett európai normáknak megfelelően. A tartomány belső – közigazgatási – szervezési formájától függetlenül viszont nem az a cél, hogy a tartomány átvegye az állam szerepét, és a hatalom ezen a szinten összpontosuljon. Ezért úgy gondoljuk, hogy a Vajdaság és a Szerb Köztársaság viszonyának alkotmányos rendezésével párhuzamosan újra kell szervezni a tartományt és az azt alkotó városok/községek viszonyát is. A tartomány státusának a törvényhozói hatalom szempontjából történő újragondolása bonyolult és kényes folyamat. Ugyanakkor ez a jelenlegi kormánykoalíció által kinyilvánított, a normalitáshoz való visszatérést célzó politikai akarat próbája is, az Európa Tanács és az Európai Unió törekvéseinek és gyakorlatának megfelelően.

Fordította: VENCZEL Enikő

* A Nemzeti Liberális Párt Temes megyei képviselője, az Európa Tanács Parlamentjének tagja

VARGA Attila*

A polgárok szuverenitása

Az újdítkelt tartományi Végrehajtó Tanács (helyi kormány) által javasolt és a Tartományi Képviselőház (helyi parlament) által március 29-én elfogadott autonómiaplatformot fontos közjogi, alkotmányjogi kezdeményezésként lehet értékelni. Való igaz, a dokumentum elveket rögzít, múltat és jelent elemez, közösségi törekvéseket mutat be, és nem kodifikált formája egy vagy több jogszabálytervezetnek, ám mindezek ellenére közjogi értékek és elvek határozatlan, mint ahogyan az is, hogy ezen elvek a hatályos alkotmány módosítását, valamint alapvető, az államvezetést érintő sarkalatos jogszabályok megváltoztatását teszik szükségessé. Olyan nagyszabású politikai dokumentumról van tehát szó, amely közjogi formájával és elvi tartalmával általános közjogi és alapvető alkotmányjogi változásokat indukálhat.

Szerbiában (akárcsak Romániában) annyira szembetűnőek a regionális különbségek, ezekre az országokra annyira jellemző az etnikai, vallási, felekezeti, kulturális, civilizációs sokszínűség, hogy csak föderatív alapon, a politikai decentralizáció elvének széles körű alkalmazásával és érvényesítésével lehetne harmonikus, konfliktusmentes, békés és gazdaságilag prosperáló egységbe foglalni őket.

A térség jövőjét, a többségi és kisebbségi nemzeti közösségek kapcsolatának minőségét alapvetően az állam és nemzet viszonyának jövőbeni értelmezése, a nemzeti és európai identitás alakulása fogja eldönteni. Konkrétabban az például, hogy Szerbiában az új demokratikus politikai hatalom tud-e lépni a nemzetállami felfogás XIX. századi állapotán és gyakorlatán, a nemzeti homogenizációs törekvések politikai reflexein, illetve képes lesz-e ezzel egyidejűleg önnön nemzeti érdekeit is felismerve elfogadni a működő autonómiák rendszereinek létjogosultságát.

Részletes elemzés helyett, ami a szerbiai, vajdasági helyzet alapos, mélyreható ismeretének hiányában nem is volna célszerű, elegendőnek tartom a dokumentum néhány általános fontosnak ítélt alapelveinek bemutatását.

Adokumentum preambulumban szerintem két lényeges alapelv jelenik meg nevezetesen, hogy a Vajdaság autonómiája „a polgárok szuverenitásán”, vagyis a népszuverenitás alapján, illetve hogy alkotmányjogi szinten az egyéni emberi jogok és a nemzeti közösségek kollektív jogai összhangban állnak.

1. A polgárok szuverenitásán alapuló autonómia feltételezi a közvetlen demokrácia formáinak és technikáinak (pl. referendum) széles körű alkalmazását és egy ugyancsak széles társadalmi legitimitással bíró közkepviseleti, törvényhozói jogkörrel felruházott testület működését.

Az alkotmányjog szempontjából és a hatáskörök tartalmának kritériumai alapján megkülönböztethetünk törvényhozói autonómiát és közigazgatási autonómiát. Ebben az értelemben a törvényhozói autonómia azt jelenti, hogy meghatározott témakörökben egy meghatározott testületi hatállyal alkotmányosan elismert, választott testületnek van elsődleges jogalkotói, törvényhozói jogköre. Ez alapvetően különbözik a közigazgatási autonómiától, amely a decentralizáció elvének érvényesítése alapján lényegesen korlátozottabb területeken, közigazgatási felügyelet és közigazgatási bíróság ellenőrzése mellett és szűkebb hatáskörökkel gyakorolva alkothat kötelező erejű jogi normákat.

Jól érzékelhető a különbség, ha megvizsgáljuk a törvényhozói autonómia, illetve a közigazgatási autonómia alapján létrejött döntéshozó, normalkotó hatóságok jogszabályainak törvényességi ellenőrzését. Így a tartományi törvényhozó testület által elfogadott jogszabályokat az ország alkotmánybírósága ellenőrzi, míg a helyi közigazgatás választott hatóságainak normatív tevékenységét a területileg illetékes közigazgatási bíróság.

1.b. A tartományi Képviselőház és Végrehajtó Tanácsának a dokumentumban igényelt hatáskörei egyértelműen az egyéni és közösségi, kollektív jogok érvényesítésének eszközeiként jelennek meg. A nemzeti identitás megőrzése, fejlesztése például csak a közösségi jogok normatív elismerése révén valósulhat meg.

2. Adokumentum a szubsidiaritás elvét teszi az államigazgatási hatáskörök elosztásának és bizonyos értelemben a hatalom megosztásának

alapelvevé. Eszerint „amit a Szerb Köztársaság és Jugoszláv Szövetségi Köztársaság alkotmánya nem sorol fel a szövetségi állam és a köztársaság illetékességének, az autonóm tartomány illetékességébe tartozik, amit pedig a tartomány statútuma sem határoz meg a tartomány illetékességének, a községek illetékességébe tartozik.” (III. fejezet)

A közigazgatásilag centralizált államokban az általános hatáskör a központi hatóságoknál van olyan módon, hogy az alacsonyabb szintű hatóságoknál nevesítik, kivételekként az ő hatásköreiket. Ha a dokumentum vonatkozó előírásait alapvekként elfogadják, az általános hatáskörök, elvből, az alacsonyabb szinteken vannak, míg azon feladat- és hatáskörök, melyeket ezeknek tudnak ellátni, kivételekként, tételesen megjelölve a következő szintű hatóságoknál jelennek meg.

A hatalommegosztás elvének van egy hagyományos tartalmú vetülete, amely a legfontosabb állami feladatokat, attribútumokat sorolja három hatalmi ágba (törvényhozói, végrehajtói, bírói). Ha ez a hatalommegosztás horizontális modelljét jelenti, a jelenlegi társadalmi, politikai valóság indokoltá teheti egy vertikális, területi modellt is. Hiszen területileg behatároltan érvényesülhet a hatalommegosztás elve akár föderáció formájában, akár a decentralizáció következményeként a főhatalmi jogosítványok egy részének a helyi választott hatóságokra történő átruházása révén.

3. A következő észrevétel az, hogy a szöveg tartalmából egyértelműen kiderül: nem etnikai jellegű autonómiáról van szó, hanem olyan átfogó autonómia-rendszerről, amely területi alapú, hatáskörében általános jellegű, hiszen az élet valamennyi területét normatív módon szabályozhatja, ha nincs tételesen, alkotmányos erejű jogszabályban magasabb szintű hatásra utalva.

Ugyanakkor a hatáskörök megállapításánál figyelembe vették a térség, Vajdaságtartomány etnikai, vallási, civilizációs, földrajzi, történelmi sajátosságait, ami biztosíthatja egyrészt a nemzeti önazonosság megőrzését, megélését, fejlesztését valamennyi nemzeti közösség számára, másrészt azt a biztonsgátudatot, amely az ezt szavatoló jogok szabad érvényesítéséből adódhat.

4. Lényeges, általános eleme a dokumentumnak, hogy a megfogalmazott törekvéseket jogállami eszközökkel és jogkövető magatartással kívánja elérni, illetve hogy az igényelt alkotmányos módosítások nem sértik az ország területi integritását.

Asoknemzetiségű Jugoszláviában az elmúlt tíz esztendőben talán csak a vajdasági magyar nemzeti közösség volt az, amely célkitűzéseit békés úton, a jog eszközeivel, az érvek és az érvelés erejével kívánta megvalósítani. Így e közösség eddigi törekvéseinek helyességét, módszereinek méltányosságát igazolja, hogy most a tartomány törvényhozói politikai döntés, parlamenti határozat alapján, békés úton kezdeményeznek nagyszabású közjogi, alkotmányos reformot.

Nem kevésbé jelentős, hogy a módosítások, indítványok nem vezetnek a területi integritás megsértéséhez, amit a mindenkori szerb vezetésnek szintén értékelnie kellene, tekintettel elhibázott, agresszív nacionalista politikájának köszönhető területvesztéseire. Az bizonyos, hogy amikor egy hatalom, egy kormány saját állampolgárainak törekvéseivel szemben a területi integritás elvét hangsúlyozza, azzal csupán leplezi, hogy nem sok hajlandóságot mutat a politikai hatalom megosztására.

5. Végzetül pedig valószínű, hogy ha Jugoszlávia, illetve Szerbia képes lesz egy átfogó, mélyreható, a dokumentum szellemének megfelelő közjogi és alkotmányos szemléletváltásra, ennek politikai, társadalmi és normatív elfogadására, esélye lesz a felzárkózásra, az európai érték- és intézményrendszerbe való betagozódásra. A vajdasági kezdeményezés pedig, ha megvalósulna, ha beépülne az emberek tudatába, és az interetnikus kapcsolatok mércéjévé válna, akár modellértékű is lehetne Európa ezen zártított térsége számára.

A nyugati demokráciák tapasztalatainak tanulságai mindenesetre azt mutatják, hogy a hatalommegosztás intézményi és funkcionális működtesítésénél megfelelően differenciált politikai alrendszerek kell kialakítani, melyek autonóm működése biztosíthatja az egész rendszer (az állam és a társadalom) stabilitását.

* Az RMDSZ Szatmár megyei képviselője

BODÓ Barna*

A területi autonómia és a kisebbségek

A kilencvenes évek egyik visszatérő, normatív és gyakorlati szempontból egyaránt releváns kérdése: a közép-kelet-európai térség országaiban az általános demokratizáció mennyiben és milyen távon képes a kisebbségi nemzeti közösségeknek és/vagy tagjaiknak a szabad identitásválasztást illető jogok elvárásait kielégíteni. A szabad identitásválasztás – Bíró Gáspárt idézve – elválaszthatatlan az önrendelkezés jogától. Azaz „szakítani kell a kisebbségek absztrakt egyenjogúságának elvével”, ugyanis még a hagyományosan demokratikus társadalmak esetében is – nem csupán a türelmetlen és előítéletekkel terhes Közép-Kelet-Európában – a kisebbségeknek rendelkezniük kell valamilyen „közhatalmi jogosítványokkal rendelkező köztestülettel”.

A *Provincia* státustörvényvitájában két szerző – Bakk Miklós és Molnár Gusztáv – is felveti a kérdést: egy terület/régió – esetünkben a Vajdaság – autonómiája mennyiben változtatja meg az ott élő kisebbség jövőképét? Bakk Miklós jelzi, a modernitás megkettőzte a nemzetet mint közösséghöz való viszonyunkat, a tudatos-akaratlagos (vala)hovatartozást szembeállította a szerves közösségek eszméjével. Ezen megkettőződés kisebbségi jövőképpel pluralizmushoz (is) vezet, aszerint, hogy a politikai építkezés a létező egyéni/közösségi lojalitásokat miként veszi számba. A státusvita központi kérdése: a Vajdaság meg minden bizonnyal Bakk Miklós, amikor kijelenti: „a határon túli magyarság fennmaradása és kulturális reprodukciója éppenséggel egyfajta politikai szétfejlődés révén válik lehetségessé” (*Provincia*, 2001/5).

Két jövőképről lehet szólni, érvek is felhozhatók különbözőségük mellett: egyik esetben az anyaországgal kialakított viszony, a másikban az állampolgársági köteleknek való elsődlegesség. Ezzel a vaglyagossággal, az egyik vagy másik jövőkép egyedi és a másikat kizáró választhatóságával viszont olyan irányba terelődik/terelhető a vita, amely alighanem a lényegét rejteli. És nem azért, mert vita tárgyává kell (ene) tenni azt is, hogy mit értünk egységes magyar nemzeten (lásd: Molnár Gusztáv, *Provincia*, 2001/5), hanem mert a napirenden lévő (re)integráció kinyilvánítottan azaz számol, hogy a határon túli magyarság – jelenlegi szálláshelyein marad. Az öszmagyar kulturális (re)integráció valóban rendelkezik politikai dimenzióval is, csak hogy kisebbségi nemzeti közösségek távlati megmaradása végső soron éppen azon köztestületi jogosítványoktól függ, amelyeket a többségi társadalom politikuma biztosíthat számukra. A kisebbségi nemzeti közösségek megmaradása, politikai szubjektivitás hiányában, hosszú távon a térség német példát jelenti: a hazavándorlás. A kisebbségi közösségszervezeteinek kormányzati felelősségvállalásával az a gond, hogy a számukra legfontosabb kérdésben válnak tehetetlenné: a kormányzati „egenrangúsítás” következtében válnak másodlagossá a közösség sajátos kérdései. Ahol koalíciós szerződés a kormányzati együttműködés alapja (Slovákiában), éppen ezen szerződés tiltja meg a kisebbségi szervezet számára az autonómia kérdésének a felvetését (is).

Mit jelent (het) a vajdasági magyarság vonatkozásában a tervezett-igényelt tartományi autonómia? A nyelvi jogok vonatkozásában mindenképpen előrelépést. A regionális törvénykezés feltehetően empatikusabban nyúl majd a kisebbségi kérdéshez – az együttélés tapasztalata erre szinte kötelezi. Ennek ellenére az autonómiaplatform szövegének egyszerű lektorálása is világossá teszi: nem a kisebbségekről, még csak nem is az etnikumok közötti együttélésről szól, hanem egy olyan térség önépítkezéséről, amelyet történelme és sajátossága egyedi jegyekkel látott el, amelyekről lemondani nem kíván – pontosabban visszaköveteli azt a politikai státust, amivel régebb, más formában, már rendelkezett. A kérdés természetesen az a terület autonómiája viszi-e a kisebbségi ügyet előre, a politikai szubjektivitás intézményi kereteinek megvalósítása felé. Ide tartozik a Daniel Vighi által felvetett decentralizációs igény is. A területi autonómia elfogadása vagy a decentralizáció a kisebbségi jogérvényesítésnek (a politikai folyamatok és a mentális sablonok vonatkozásában) valóban szükséges előfeltétele – de semmi több. Példaként a belgiumi helyzet idézhető, időbeli közelsége okán is: nem a regionalizáció segítette kidolgozni a nemzeti kisebbségek politikai szubjektivitását biztosító struktúráit, éppen fordítva: a kisebbségi kérdés kezelésének vált keretévé a regionalizmus.

* A Temes megyei tanács művelődési bizottságának elnöke

Paul MAGHERU*

Az autonómia és a gyámság viszonya

Nem ismerem, s emiatt bocsánatot kérek, a *Provincia* árnú folyóiratot. Mint nagyrománias és értelmiség, a provinciák, a peremre szorítottak, az általában genégek és elnyomottak felemelése mellett vagyok, *figyetlenül azok nemzetiségétől, fejlesztésük és európai módon való kezelésük mellett, beleértve a decentralizálást is, de, bocsáss meg, Uram, itt és most ez az én hitem, nem etnikai, szeparatista alapokon. Szeretem az autonómiát, az emberi méltóság és szabadság elidegeníthetetlen attribútumát, harcolok érte, és elfogadom. Fenntartom azonban, hogy az autonómiát filozófiailag helyesen, szigorúan értelmezem. Számomra az autonómia nem szabad döntéshozókat jelent, nem is abszolút, féktelen, jogtalan szabadságot. Számomra az autonómia nagyobb tiszteletet és nagyobb felelősséget jelent a törvényelőtt. Engedjék meg, hogy bevalljak valami látszólag sokkolót: bizonyos körülmények között az autonómia veszélyesebb, mint a gyámság.*

Amíg pedig az autonóm tartományokat illeti, függetlenül attól, hogy azok a székehekéi, az albánokéi, a magyarokéi vagy más országbeli románokéi, a fenti megállapításoknak megfelelően visszataszít minden, ami egy nemzetállamban etnikai, szeparatista kritériumok alapján jön létre. Bármilyen autonómiával egyetértek, de csak a fentebb kifejtett komoly értelemben, vagyis csak az etnikumok *legitim* jogi és kötelezettségei határain belül, amelyeket minden ország alkotmánya előír.

Övd meg, Uram, a románokat!

Fordította: HADHÁZY Zsuzsa

* ANagy-Románia Párt Bihar megyei képviselője